

Сенкевич Г. А.

Університет митної справи та фінансів

Хілько А. С.

Університет митної справи та фінансів

Аксьонов О. І.

Університет митної справи та фінансів

ТЕОРІЯ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ ЯК МОДЕЛЬ І МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі наукового підходу до вивчення надзвичайно стрімких комунікативних змін вітчизняного та світового медіасередовищ, оскільки він, безумовно, потребує систематизації наукової картини, зокрема й реконструкції наукової теорії питання про парадигму і її творчо-соціальних аспектів. Наслідком цього є, зокрема, недостатня визначеність використовуваного журналістською наукою понятійного й термінологічного апарату, хоча саме єдність у розумінні та трактуванні ключових понять є однією з головних умов стабільного і плідного розвитку будь-якої науки.

Сучасне журналістикознавство стикається з багатьма викликами – економічними, соціальними, культурними. Відповідно збільшується й потреба у виробленні й апробації нових методологічних ідей. Багатомірність та суперечливість сучасного медіасередовища зумовлюють необхідність, з одного боку, розроблення альтернативних концепцій журналістської теорії, з іншого – її строгого методологічного обґрунтування. Це дозволяє порушувати питання щодо можливості переносу парадигмального підходу в сучасний науковий дискурс.

Такий підхід, на наш погляд, забезпечить наукове пояснення стратегічних соціально-творчих орієнтирів функціонування засобів масової комунікації на рівні методології та практики. Окреслюємо теоретичну домінанту заявленої проблеми й акцентуємо увагу на першій стадії опанування методологічних знань – на формулюванні загальних основ наукової парадигми. Передумови дослідження провокують уточнення класичного розуміння парадигми як моделі наукової діяльності. Уточнення журналістської парадигми в контексті її репрезентативного «зрушення» спровоковано актуальною тезою: «Наука – це розгалужена єдність, яка не є чимось раз і назавжди даним, нерухомим, статичним. Змінюються компоненти, переглядаються зв'язки та відношення, до її системи долучаються нові елементи, відбувається збагачення пізнавального поля» [2, с. 6].

Ключові слова: інформаційне суспільство, постмодернізація, дисциплінарна матриця, наррадігма, постнекласична модель, зрушення парадигм.

Постановка проблеми. Традиційно «парадігма» розглядається як методологія науки, модель наукової діяльності. Парадігмою науки називають систему її вихідних категорій, ідей, положень, допущень і принципів наукового мислення, що дозволяє давати несуперечливе пояснення досліджуваним явищам, вибудовувати теорії й методи, на основі яких реалізуються дослідження.

Розвиток нового виду засобів масової інформації (далі – ЗМІ) трансформує сучасну парадигму теорії журналістики, провокує вироблення відповідної теорії (визначення нових, уточнення наявних понять, що допомагають осмислити розрив,

трансформацію та становлення нового виду ЗМІ). Епоха нової соціальної й інформаційної парадигми суспільства потребує аналізу напрямів подальшої еволюції ЗМІ, комунікації загалом, створення адекватної класифікації масмедіа, здатної відбити всю розмаїтість рухливої картини сьогоденного стану інформаційного суспільства. Деякою мірою це буде сприяти відповіді на питання про те, як проявляється репрезентація історіографії наукових / журналістських парадигм, що, по-перше, систематизує «наукову картину», по-друге, актуалізує дискусійний контекст, зазначений вище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності вивчення парадигм розвитку

теорії журналістики й засобів масової інформації в більш широкому контексті постійно наголошував В. Буряк, відомий учений і публіцист, автор журналістської парадигми «інформаційно-художньої свідомості». Міркуючи, чи вписується українська публіцистика в нову парадигму часу, «суспільно-духовну парадигму, що визначається постмодерністичною філософською системою», він водночас констатував і розмірковував: «Як система постмодерністичного стилю вираження інформації українські ЗМІ просто не існують чи не встигають виявити себе, бо немає відповідної суспільної парадигми, яка б ураховувала концепцію загального свідомісного інтелектуального розвитку світу. Можна лише говорити про індивідуальні стилі вираження інформації, які де-не-де вписуються в європейський контекст» [1, с. 19].

Л. Світч, оперуючи поняттям феноменального рівня «журналізм», вказує на методологічну потребу досліджувати сам феномен у контексті широкої загальнонаукової парадигми, оскільки він підпорядковується «законам цілісності, багаторівневості, інформаційної циклічності та динамізму» [5, с. 546].

У контексті уточнення інформаційної парадигми (у синергетичному контурі «порядок – хаос – порядок») окремий напрям становлять праці з теорії комунікацій, інформаційного суспільства В. Різуна, В. Іванова, О. Мелешенка, І. Артамонової, Б. Потятинника, І. Засурського, О. Вартанової, І. Фомичьової, М. Лукіної й інших авторів.

Постановка завдання. Мета й завдання статті:

- визначити методологічний статус наукознавчої категорії «парадигма»;
- окреслити пріоритет у використанні, тлумаченні й поширенні термінів «парадигма» та «дисциплінарна матриця»;
- окреслити структуру дисциплінарної матриці;
- з'ясувати передумови процесу «зрушення парадигм» (як він пов'язаний із науковими революціями);
- визначити роль парадигми в сучасній науці (журналістикознавство) як систему теоретичних, методологічних й аксіологічних настанов;
- класифікувати наукові парадигми за їхнім призначенням, зокрема у сфері ЗМК.

Виклад основного матеріалу. Парадигма – одне із ключових понять сучасної філософії науки, що позначає сукупність переконань, цінностей, методів і технічних засобів, прийнятих науковим співтовариством. Це поняття веде свій родовід від грецького слова «парадейгма»: «Парадигма (грец. *paradeigma* – «приклад», «зразок») [8, с. 477].

У філософію науки «парадигма» входить із працями Г. Бергмана, однак справжній пріоритет у використанні й поширенні терміна належить Томасу Куну – американському фізику й історику науки, автору книги «Структура наукових революцій», що стала філософським і соціологічним бестселером [4, с. 298]. Концепція розвитку науки Т. Куна є по суті й філософсько-методологічною й історіографічною. Інтерес Т. Куна до розвитку наукових теорій і революцій у науці виник із міркувань над деякими фундаментальними розходженнями суспільних і природних наук.

Кризові стани, відповідно до наукової теорії Т. Куна, «у найбільш загальному виді можна характеризувати як ситуацію зміни основної пізнавальної парадигми і трансформації акцентів у проблемно-предметній області» [4, с. 92]. Незважаючи на те, що поняття парадигми в Т. Куна становить «вигадливу двоприродну суміш парадигми знання з парадигмою пізнання» і зазнавало змін (саме тому в його концепції сучасники побачили необґрунтовано розширювальне трактування поняття, що спричинило дискусію), – основні терміни й концепти його теорії парадигми становлять основу філософського термінологічного базису.

Сучасні філософи в базовому визначенні Т. Куна щодо парадигми виділяють два змісти терміна «парадигма»: 1) сукупність переконань, зокрема й філософських, цінностей, методологічних та інших засобів, що поєднує дане наукове співтовариство, яка формує в ньому особливий «спосіб бачення»; 2) зразок, приклад рішення проблем, завдань, «головоломок», використовуваних цим співтовариством».

Наукові парадигми являють собою «загальноприйняті приклади фактичної практики наукових досліджень – приклади, які включають закон, теорію, їх практичне застосування й необхідне устаткування, – усе в сукупності дає нам моделі, з яких виникають конкретні традиції наукового дослідження. Учені, наукова діяльність яких будується на основі однакових парадигм, опираються на ті самі правила і стандарти наукової практики» [4, с. 15].

Парадигмою Т. Кун називає також сукупність методів і прийомів, якими користується те або інше наукове або філософське співтовариство, об'єднане загальною науковою або філософською ідеологією, на відміну від інших співтовариств, об'єднаних іншою ідеологією і, відповідно, що мають свої парадигми. Парадигма – це певний стереотип сприйняття й реагування на проблеми. Водночас, як і в ситуації сприйняття будь-яких об'єктів, те, що дослідник бачить, залежить як від

того, на що він дивиться, так і від того візуально-концептуального досвіду, крізь призму якого він бачить об'єкт.

Інакше кажучи, парадигма – це насамперед новий спосіб упорядкування видимого, що дозволяє як утворювати нові концептуальні порядки, так і включати в них явища та предмети, які раніше впорядкуванню не піддавалися або не підлягали [4, с. 153].

Парадигмальність Т. Кун пов'язує насамперед із науковим пізнанням. У зв'язку із цим у науці він виділяє три генетичні стани: допарадигмальна наука, нормальна (парадигмальна) наука, екстраординарна наука, або період зміни парадигм. Комбінація (екстраординарна наука, або період зміни парадигм) характеризує поліпарадигмальну науку, зокрема таку, коли одна парадигма поступається місцем іншій / іншим і вони продовжують якийсь час співіснувати разом, водночас не замикаються в собі та залишаються відкритими будь-яким проблемам.

Так, коли визначає «нормальну роботу» у «нормальній науці», він доказово аргументує, що робота тут ведеться водночас із фактами і з теоріями, дає не тільки нову інформацію, але й уточнення парадигми. Цю роботу можна звести до вирішення трьох класів проблем, а саме: до встановлення значних фактів, до зіставлення фактів і теорії, до розроблення теорії. Т. Кун помічає, «<...> що вони, зрозуміло, не вичерпують всієї наукової проблематики без залишку. Існують також екстраординарні проблеми і, імовірно, саме їх правильне вирішення робить наукове дослідження загалом особливо цінним» [4, с. 10].

Томас Кун акцентує можливості виділення двох основних аспектів парадигми: епистематичного і соціального. В епистематичному плані парадигма – це сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності, у соціальному – характеризується через конкретне наукове співтовариство, яке її поділяє, цілісність і границі якого вона визначає. За твердженням Т. Куна, немає й бути не може чинників, незалежних від наукової парадигми.

Т. Кун уважав, що людина, що стала прихильником нової парадигми на ранньому етапі її розвитку, повинна вірити в її успіх. Щось повинне змусити хоча б декількох учених відчувати, що дана нова ідея принесе успіх.

Прагнення представити парадигму як «дисциплінарну рамку» трохи видозмінює її зміст. «Дисциплінарною» вона є остільки, оскільки враховує звичайну приналежність учених-дослідників до

певної дисципліни, «матрицею» – тому що вона складена, як зазначає Т. Кун, з упорядкованих елементів різного роду, причому кожний із них потребує подальшої специфікації. Інакше кажучи, запропонована «еталонним» науковим дослідженням матриця об'єднує собою вибудовані в певному порядку теоретичні підходи, методи і способи спілкування дослідників.

«Дисциплінарна матриця» стає моделлю життя наукового співтовариства, що передбачає специфічний набір теоретико-методологічних, дослідницьких характеристик. «Парадигма стає парадигмою тільки в тому разі, якщо породжує традицію, якщо розвивається як у часі, так і у просторі, видозмінюється з новими умовами життя».

Коли говорив про дисциплінарну матрицю, учений мав на увазі єдність філософсько-методологічних передумов, теоретичного пояснення й методів пізнавальної діяльності в даній науковій дисципліні. Нове поняття, згідно з Т. Куном, містить кілька компонентів, серед яких метафізичні частини парадигми допомагають виявити «головоломки» й уточнити способи їх вирішення. Воно явно розширює пізнавальні функції парадигм. Кожна наукова парадигма співвідноситься не тільки зі зразками вирішення дослідницьких завдань, але і з поданнями про об'єкт науки.

Т. Кун розкриває зміст поняття «дисциплінарна матриця» і пояснює, що вона дисциплінарна тому, що враховує приналежність до наукової дисципліни, матриця говорить про сукупність елементів-норм, приписів, пропонованих у цілісності до діяльності вченого ніби якийсь стандарт, зразок. Не випадково Т. Кун убачав значення дисциплінарних матриць (парадигм) не тільки в тому, що їхня зміна розкриває механізм революційних перетворень у науці, але й у тому що вони в «нормальній науці» дозволяють успішно вирішувати питання про вибір теорії [4, с. 354].

Періоди зміни парадигм Т. Кун назвав науковими революціями. Коли наукова дисципліна міняє одну парадигму на іншу, відбувається «наукова революція», або «зрушення парадигми». Перехід до нової парадигми диктується не стільки логічними, скільки ціннісними та психологічними міркуваннями. Коли парадигму приймає більша частина наукового співтовариства, вона стає обов'язковим поглядом і потужним каталізатором наукового прогресу. Зміна парадигм – свідчення більш глибокого збагнення світу. Тому наука, коли відкидає колишню парадигму, не відмовляється від істини. Вона лише піднімається на нові шаблі, переходить до наступної, більш високої правди [5, с. 24].

Якщо співвідносити поняття «парадигма» і «наукова теорія», то варто відразу ж звернути увагу на їхню принципову нетотожність. І не тільки тому, що поняття парадигми ширше поняття теорії й передує їй (у контексті Т. Куна). У поняття парадигми включені соціально-психологічні й етичні правила й норми функціонування наукової діяльності. На думку вченого, формування наукової парадигми говорить про зрілість тієї або іншої наукової сфери. Вибір якоїсь парадигми зумовлений не тільки логічними критеріями, як це прийнято у сфері строгої наукової теорії, але також ціннісними міркуваннями.

Формування загальноновизнаної парадигми є ознакою зрілості науки. «Під соціальною парадигмою варто розуміти сукупність переконань, цінностей і техніко-технологічних засобів, прийнятих у суспільстві і таких, що забезпечують існування й нормальне функціонування соціальних інститутів. Соціальна парадигма знаходить своє втілення в підручниках або у класичних працях учених і на багато років визначає коло соціальних проблем і методів їх вирішення в тій або іншій соціальній сфері. Зміна соціальної парадигми являє собою соціальну революцію, тобто цілковиту або часткову зміну елементів соціальної матриці. Вибір нової соціальної парадигми диктується не стільки системними, скільки ціннісними міркуваннями» [3, с. 46].

Соціальна матриця враховує, по-перше, приналежність людей відповідальних за соціальні зміни до певної соціальної групи. По-друге, систему правил їхньої діяльності в соціальній групі. По-третє, набори приписів соціальної парадигми. Вони складаються із символічних узагальнень, законів і визначень деяких термінів соціальної теорії; метафізичних елементів та ідеології, що задають спосіб бачення соціальної реальності, а також задають її онтологію; ціннісних настанов, що впливають на вибір напрямів розвитку суспільства, і, нарешті, «загальноприйнятих зразків» – методів вирішення конкретних соціальних проблем, що забезпечують «нормальне функціонування життя соціальної системи». У поняття «загальноприйнятих зразків» входять і техніко-технологічні засоби, зумовлені технічними парадигмами, які забезпечують рівень функціонування соціальних інститутів і доступ соціальних груп до технологічних досягнень.

У науці виділяють: загальнонаукові парадигми, визнані всім співтовариством і суспільною свідомістю незалежно від галузі знань; спеціалізовані парадигми, що становлять теоретичну основу

різних галузей знання і використовуються у практичній діяльності в тій сфері, до якої ці науки належать; локальні парадигми, що несуть на собі відбиток специфічного пізнання й застосування загальнонаукових і приватних парадигм тієї або іншої цивілізації або країни з урахуванням власного її менталітету. До світоглядних парадигм відносять положення, що базуються на теорії соціальної дії, теорії постіндустріального суспільства, соціально-психологічній теорії, цивільного суспільства тощо.

Великі наукові відкриття завжди пов'язані зі зміною парадигм, кардинальною зміною подань про об'єкт і предмет науки, створенням нових теорій, обґрунтуванням нових понять, їхніх систем, дослідницьких методів і процедур. Поява нової парадигми завжди має значний резонанс у проблемному полі тієї сфери знання, де ця парадигма починає працювати. Ця резонансність проявляється як в актуалізації низки проблем, які раніше перебували в маргінальному колі проблемного поля, так і в можливості ставити нові завдання, що раніше входили в коло заборонених, неприпустимих для розгляду. Якщо в галузі природничих наук лінія зміни парадигмальних домінант – класика, некласика, постнекласика – бачиться досить логічною, то в галузі соціогуманітарних наук все виглядає не так однозначно.

Ігор Скакун, коли розглядає динаміку наукових парадигм від класичних зразків до некласичних перспектив, репрезентує таку концепцію [6, с. 106]. Досить загальноприйнятою думкою в сучасній філософії науки є виділення трьох основних етапів в історії науки: класичного, некласичного й постнекласичного. Класична модель наукового знання, що сформувалася в період промислової революції XVII ст., мала найбільше поширення в епоху Освіти, позитивізму й модернізму (XVII–XVIII ст., повернення – кінець XIX – початок XX ст.). Їй відповідає механістична картина світу. Дослідник класичного типу застосовує такі логічні інструменти, які конструюються людським розумом і можуть довільно застосовуватися до об'єкта, виходячи не з логіки існування й розвитку самого об'єкта й розглянутої реальності, а суто із завдань поточного дослідження.

Унаслідок допущення істинності водночас декількох різних наукових теорій, що описують той самий об'єкт, і зведення наукової теорії до «символічного опису» реальності, виникає плюралізм пізнавальних філософсько-методологічних концепцій і підвищується значущість міждисциплінарних досліджень. Зокрема, серед учених поширюється

розуміння того факту, що процеси створення й розвитку наукового знання багато в чому залежать від світоглядних чинників, від ціннісної орієнтації пізнання. Саме у зв'язку з розвитком неklasичної науки набуває концептуального оформлення проблема несталості наукового знання (Т. Кун).

Постнеklasична модель наукового знання починає зароджуватися в останній третині минулого століття внаслідок усвідомлення вченими гостроти екологічних проблем, поширення нових інформаційних технологій, а також через збільшення масштабів і розмаїтості людської діяльності, зміни характеру її впливу на соціокультурне та природне середовище.

Постнеklasична картина світу перебуває в постійному процесі кількісної та якісної зміни своїх параметрів, унаслідок чого фіксувати її у простих і ясних термінах, будувати адекватні їй моделі, прогнозувати подальший розвиток яких-небудь соціальних процесів стає все складніше. Характеристики постнеklasичної соціальної реальності можна описати за допомогою понять синергетики, відзначати такі особливості, як: самоорганізація, варіативність несталості й розвитку, спонтанність, постійне балансування між порядком і хаосом. Істина в постнеklasичній науці знаходить багатомірність.

Неklasичні підходи в соціології насамперед пов'язані з антропологічними домінантами в соціальному бутті, коли людина починає відповідати за стійкість соціоприродної гармонії й за керування цією динамікою (соціоекологія). Неklasичні підходи у правовій думці проявляються у вигляді тенденції виробити якусь інтегральну і діалогічну концепцію права, а також у розгляді права як варіанта комунікативної раціональності. Перехід від класичних моделей до неklasичного відбувається і в теоріях комунікації. До класичних моделей належать суб'єктно орієнтовані концепції комунікації (друга половина XIX – початок XX ст.), неklasичні концепції комунікації набули поширення в 60–90-і рр. XX ст.

На завершення характеристики динаміки наукових парадигм відзначимо впливовість і досить значну поширеність у методології науки ідеї про значущість переходу від класичних моделей знання до неklasичного. Оскільки теорія комунікації як комплексна галузь знання запозичує свої базові методологічні передумови із сучасних гуманітарних наук (передусім таз філософії й соціології), а також із суміжних галузей знання, у ній виявляється перехід до неklasичних підходів. Неklasичні моделі мають онтологічні, епістемологічні й соціально-культурні особливості, зважання на

які важливе під час розгляду динаміки методології сучасної преси. Зміна розуміння соціальних процесів у науках про суспільство, зокрема у філософії й соціології, спричиняє необхідність перегляду колишньої класичної парадигми в методології ЗМІ, заснованої на науковому розумінні процесів, що відбуваються в суспільстві й у сфері соціальної комунікації. Отже, неklasичний підхід у методології ЗМК характеризується поступовим переходом від опосередкованого засобами масової інформації спілкування до інтегрування у свої цільові аудиторії, від взаємодії з окремими суспільними групами до гармонізації соціального середовища (концепція соціальної відповідальності).

Однією із ключових особливостей суспільствознавчої теорії, що має естетичний характер, є те, що суспільство з'являється як текст для інтерпретації. Так, принципи декомпозиції, деконструкції, парадоксального ігрового конструювання, що дозволяють читачеві підключитися до творчого процесу інтерпретації, характеризують постмодерністську теорію соціальних трансформацій. Умовна назва сучасної методології, за допомогою якої пропонується пояснювати сучасність, – постмодернізм. Це широка парадигма, що містить приватні концептуальні підходи.

Постмодернізація – це економічний і соціальний процес, а постмодернізм – це стиль і напрям у мистецтві. Мистецтво відбиває властивості світу властивостями своїх творів. Коли пояснюємо твір мистецтва, ми пояснюємо світ. Риси постмодерністського суспільства (і постмодерністського методу) такі: багатозначність; коливання, несподівані асоціації; гра; деконструкція; децентрування; поліцентризм; інтертекстуальність; деканонізація; невизначеність, фрагментарність і принцип монтажу. Отже, постмодернізація не вичерпується технологічною змінною, а включає ментальний, естетичний компонент, свідомість.

Цікавою в цьому контексті здається й концепція М. Титаренка [7, с. 45]. Дослідник звертає увагу на одну з основних проблем сучасного наукового світогляду – дихотомію «двох культур» – науково-технічної та художньо-гуманітарної. У зв'язку із цим, на його погляд, особливо актуальним стає розгляд взаємодії та функціонування парадигм і парадигм у структурі наукового світогляду. Парадигма, за його версією, є основною (або принаймні однією з основних) структурною одиницею наукового світогляду, що визначає його зміст, логіку і, почасти, особливості функціонування.

Парадигма – є зразок, або модель, наукового пояснення, що канонізується у стандартних подан-

нях певної фундаментальної теорії, набуває сили традиції. Під час вивчення процесів утворення, функціонування та зміни парадигм можна частково зрозуміти еволюційні процеси в науковому світогляді, навчитися прогнозувати їхній перебіг. Однак вплив парадигм на функціонування наукового світогляду не є цілком визначальним, оскільки вони не задають форм і особливостей сприйняття самого наукового світогляду.

На практиці часто складається ситуація, коли форма висловлення (гіпотези або доктрини) виявляється важливіше його змісту. Постає необхідність у введенні нової структурної одиниці наукового світогляду, що визначає його сприйняття індивідумом. Цей елемент – наррадігма. Під наррадігмою він розуміє неусвідомлену модель мислення, що задає зразок перетворення зовнішньої інформаційної структури в «думку-образ». Крім того, дослідник стверджує, що парадигму й наррадігму можна розглядати як структурні одиниці наукового світогляду, що представляють відповідно його природно-наукову й гуманітарну частини. Інакше кажучи, наррадігма формується відбиттям законів об'єктивної реальності, що переломлюються крізь призму положень наукової картини світу й життєвого світогляду.

Дані чинники формують онтологічні підстави наррадігми. На зміст і форму функціонування наррадігми, безумовно, впливають такі чинники, як способи виробництва, рівень технологічного розвитку суспільства. Соціально-політичні чинники, що визначають аксіологічну, гносеологічну, прогностичну й соціально-політичну функції наррадігми, є найбільш значущими в аналізі її змісту та впливу на життєдіяльність особистості або людського суспільства.

Часто особливо важливим виявляється ідеологічний чинник – його вплив може виявитися більш значущим, ніж у чинників перших двох груп. Істотно, що наррадігма може бути розглянута як система, що самоорганізується, для якої зовнішнім керівним параметром служать інформаційні потоки, що надходять із навколишнього світу, а внутрішнім – зміст концептуального ядра самої наррадігми, складеної на базі прийнятих на даний момент парадигм. Тому для дослідження організації наррадігми припустиме застосування розвинених натежер методів аналізу структур, що самоорганізуються, це дасть можливість глибше розібрати питання особливостей сприйняття знання, підвищити ефективність його засвоєння й функціонування [9, с. 67].

Трансформації комунікаційної системи парадигмальних змін у журналістикознавстві також

доповнює ефект так званого «бульбашкового фільтра». Термін, уведений до наукового обігу І. Парайзером, вказує на утворення навколо реципієнта «інформаційної бульбашки», яка персоналізує його медіапростір, створює окрему інформаційну ауру [10, с. 56].

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз проблеми щодо використання наукознавчої категорії «парадігма» як моделі та методології наукового знання дозволив виявити таке:

– наукознавча категорія «парадігма» має вищий методологічний статус і застосовується як позначення певної цілісності й конкретного сполучення головних «параметрів» знання, філософсько-світоглядних і ціннісних, епистемологічних і методологічних; у класичному розумінні – справді задає зразок рішення наукової проблеми, проявляє тим самим «вершину» наукового «айсберга»;

– пріоритет у використанні, тлумаченні й поширенні терміна «парадігма» у філософсько-методологічному й історіографічному контексті належить Томасу Куну («Структура наукових революцій»); під парадигмою Т. Кун розуміє визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають модель постановки проблем і їх рішень науковому співтовариству.

– під дисциплінарною матрицею Т. Кун розуміє, по-перше, приналежність учених до певної дисципліни; по-друге, систему правил наукової діяльності; дисциплінарна матриця, на думку Т. Куна, забезпечує особливий спосіб наукового бачення, що формується лише у спільній діяльності вчених;

– у структуру дисциплінарної матриці входять: 1) символічні узагальнення, що становлять формальний апарат і мову, характерну для конкретної наукової дисципліни; 2) метафізичні компоненти, що визначають найбільш фундаментальні теоретичні й методологічні принципи світорозуміння; 3) цінності, що задають панівні ідеали й норми побудови й обґрунтування наукового знання.

– періоди зміни парадигм Т. Кун називає науковими революціями; коли наукова дисципліна міняє одну парадигму на іншу, відбувається «наукова революція», або «зрушення парадигми»;

– перехід до нової парадигми являє собою деякий соціальний процес: під соціальною парадигмою Т. Кун розуміє сукупність переконань, цінностей і техніко-технологічних засобів, прийнятих у суспільстві й таких, що забезпечують існування й нормальне функціонування соціальних інститутів. Зміна соціальної парадигми являє собою соціальну революцію, тобто цілковиту або часткову зміну елементів соціальної матриці;

– у сучасній науці виділяють: загальнонаукові парадигми, визнані всім співтовариством і суспільною свідомістю незалежно від галузі знань; спеціалізовані парадигми, що становлять теоретичну основу різних галузей знання; локальні парадигми, що несуть на собі відбиток специфічного пізнання й застосування загальнонаукових і приватних парадигм тієї або іншої цивілізації;

– зміна розуміння соціальних процесів у науках про суспільство, зокрема у філософії й соціоло-

гії, спричиняє необхідність перегляду колишньої класичної парадигми в методології ЗМІ, заснованої на науковому розумінні процесів, що відбуваються в суспільстві й у сфері соціальної комунікації. Отже неklasичний підхід у методології ЗМК характеризується поступовим переходом від опосередкованого засобами масової інформації спілкування до інтегрування у свої цільові аудиторії, від взаємодії з окремими суспільними групами до гармонізації соціального середовища (концепція соціальної відповідальності).

Список літератури:

1. Буряк В. Інформаційно-свідомісний інтелектуалізм і нова парадигма часу : спроба «вписування» української публіцистики в нові інтелектуальні параметри інформаційного відображення. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серія «Філологія». 2005. Т. 18 (57). № 3. С. 16–19.
2. Казакова Т. Сучасне українське журналістикознавство крізь призму концепту «соціальні комунікації». *Наукові записки Інституту журналістики* : науковий збірник / за ред. В. Різуна ; КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2008. Т. 30. С. 6–10.
3. Кравченко Е. Парадигма – традиція – теорія : опыт категориального разграничения. *Ломоносовские чтения*. 2002. Т. 2. URL: <http://lib.socio.msu.ru/library>.
4. Кун Т. Структура научных революций. Москва : Прогресс, 1977. 298 с.
5. Свитич Л. Изучение журналистики в контексте общенаучных парадигм. *Вопросы теории и практики журналистики*. 2016. Т. 5. № 4. С. 546–561.
6. Скакун І. Динаміка парадигм людино мірності наукового знання. *Релігія та соціум*. 2013. № 2 (10). 108 с.
7. Титаренко М. Новочасна журналістика в контексті синергетики, або В пошуках унікального «надлишку». *Медіакритика* : щоквартальний дайджест. 2008. URL: http://www.franko.lviv.ua/mediaeco/mereg_zmi/tytarenko_nadl.htm.
8. *Философский энциклопедический словарь* / ред. : Л. Ильичев, П. Федосеев. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
9. Шушкевич Ю. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. 168 с.
10. Pariser, E. The filter bubble: what the internet is hiding from you. New York : Penguin Press, 2012. 304 p.

Senkevich G. A., Khilko A. S., Aksonov O. I. SCIENTIFIC PARADIGM THEORY AS MODEL AND METHODOLOGY OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE

The topicality of the article is determined by the fact that a scientific approach becomes more and more instrumental in studying the rapid-fire communicative changes in the domestic and global media, as it certainly requires systematizing the scientific worldview, including reconstructing the scientific theory of a paradigm and its creative and social aspects. Specifically, this translates to the lack of clarity in the definitions, used by the journalistic science, although it is one frame of mind regarding understanding and interpreting any key concepts which is a main condition for the stable and fruitful development of any science.

Modern journalism studies face many challenges, including the economic, social, and cultural ones. Hence, the requirements of creating and proving new methodological concepts are increasing. The multidimensionality and discrepancy of the modern media environment postulate, on the one hand, the development of alternative journalistic theory concepts, and, on the other hand, its rigorous methodological substantiation. It makes it possible to extend the potential application of a paradigm approach into the modern scientific discourse.

The approach like that, in our opinion, can give arguments for the strategic social and creative representation of the media functioning in a methodological and practical manner. Outlining the theoretical dominant idea of the stated problem, we focus on the first stage of mastering methodological knowledge, specifically on articulating the general framework of a scientific paradigm. The research preconditions trigger amplifying the classical understanding of the paradigm as a model of scientific activities. Making a journalism paradigm more specific within its representative “shift” is caused by the current thesis: “Science is a ramified unity which is not something that is given, fixed, and constant once for all. The components are changed, the connections and relations are revised, new elements are added to its system, the cognitive field is enriched” [1, p. 6].

Key words: information society, postmodernization, disciplinary matrix, narradigm, postnonclassical model, paradigm shift.